

ΕΡΕΥΝΑ

Η έννοια της φροντίδας

Στυλιανή Κοτρώτσιου¹, Θεοδόσιος Παραλίκας², Ιωάννα Παπαθανασίου³, Ελένη Λαχανά³, Γεωργία Κυπαρίση⁴, Ανδρέας Ριζούλης⁵

1. Νοσηλεύτρια, MSc, Εργαστηριακή συνεργάτης Τμήματος Νοσηλευτικής Τ.Ε.Ι.
2. Νοσηλευτής, MPH, Καθηγητής Εφαρμογών τμήματος Νοσηλευτικής Τ.Ε.Ι. Λάρισας
3. Νοσηλεύτρια, MSc, Καθηγήτρια Εφαρμογών τμήματος Νοσηλευτικής Τ.Ε.Ι.
4. Νοσηλεύτρια, Εργαστηριακή συνεργάτης Τμήματος Νοσηλευτικής Τ.Ε.Ι.
5. Ιατρός
Τμήμα Νοσηλευτικής Τ.Ε.Ι. Λάρισας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή: Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι η έννοια της φροντίδας είναι πολυδιάστατη. Το κάθε άτομο διαμορφώνει συγκεκριμένη στάση για την φροντίδα ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο μεγαλώνει, με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις και με το πολιτισμικό περιβάλλον στο οποίο ανήκει. Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας βασίζεται τόσο σε επιλεγμένους ορισμούς της έννοιας της «φροντίδας» όσο και σε επιλεγμένες αρχές της διαπολιτισμικής νοσηλευτικής φροντίδας όπως αυτές τις περιέγραψε η Leininger (1997). Σύμφωνα με την Leininger η Νοσηλευτική φροντίδα ως φαινόμενο βιώνεται σ' όλους τους πολιτισμούς ενώ υπάρχουν ειδικά πολιτισμικά πρότυπα φροντίδας.

Σκοπός αυτής της ερευνητικής μελέτης είναι ο εννοιολογικός προσδιορισμός της Φροντίδας και δη το πως αντιλαμβάνονται οι Έλληνες την έννοια της Φροντίδας.

Μεθοδολογία: Για να απαντηθούν οι παραπάνω ερευνητικές ερωτήσεις εφαρμόστηκε η φαινομενολογική ερευνητική μεθοδολογική προσέγγιση. Η συλλογή των στοιχείων έγινε με τη μέθοδο των συνεντεύξεων με ανοικτές ερωτήσεις. Ακολούθησε η ανάλυση των δεδομένων της συνέντευξης σύμφωνα με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου με τη μέθοδο Mayring (περίληψη).

Αποτελέσματα Από την ανάλυση περιεχομένου προέκυψαν οι παρακάτω κατηγορίες:

1. Φροντίζω σημαίνει αγάπη.

2. Φροντίδα σημαίνει κατανόηση.
3. Φροντίζω σημαίνει πρόληψη.
4. Φροντίζω σημαίνει άγγιγμα.

Συμπεράσματα: Η εννοιολογική προσέγγιση της «φροντίδας» όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από τα άτομα προβάλλει ουσιαστικά τη θέση ότι η φιλοσοφία της Νοσηλευτικής επιστήμης στηρίζεται σε ιδανικά και πανανθρώπινες αξίες, ο σεβασμός των οποίων από τους επαγγελματίες Νοσηλευτές εξασφαλίζει υψηλή ποιότητα στην παρεχόμενη φροντίδα και προάγει το νοσηλευτικό έργο προς όφελος τόσο του ατόμου όσο και της κοινωνίας.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Νοσηλευτική φροντίδα, εννοιολογικός προσδιορισμός, αγάπη, κατανόηση, άγγιγμα

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑΣ

Στυλιανή Κοτρώτσιου,

Αλεξάνδρας 13,

41223 Λάρισα

e-mail: skotrots1963@yahoo.gr

ORIGINAL PAPER

The concept of care

S. Kotrotsiou¹, Th. Paralikas², I. Papathanasiou³, E. Lachana³, G. Kiparisi⁴ A. Risoulis⁵

1. RN, MSc, Clinical Collaborator T.E.I. of Larissa -Nursing Department
2. RN, MPH, Clinical Professor T.E.I. of Larissa -Nursing Department
3. RN, M.Sc, Clinical Professor T.E.I. of Larissa -Nursing Department
- 4 RN, Clinical Collaborator T.E.I. of Larissa -Nursing Department
- 5 Physician
Nursing Department, TEI of Larissa

Abstract

Introduction: From the literature review it derives that the concept of care is multidimensional. Every individual forms a specific attitude towards care depending on the particular social framework he/she has been raised in as well as his/her religious beliefs and cultural background. The theoretical framework of the research is based on both selected terms of

meaning of “care” as well as on selected principles of intercultural Nursing care as they have been described by Leininger (1997). According to Leininger, Nursing care as a phenomenon is met in all civilizations while there are particular cultural care standards. The aim of this research is semantic determination of care and therefore, how the Greeks perceive the meaning of Care.

Methodology: To answer the above research questions, we chose the approach of phenomenological research method. The collection of data has been accomplished with the method of interviews with open questions. Then, the analysis of the interview data followed in accordance to the technique of content analysis with the Mayring method (summary).Result: From the content analysis the following categories derived:

1. Care means love
2. Care means understanding
3. Care means prevention
4. Care means touch

Conclusions: The semantic approach of care as it is perceived from the individuals, accentuates in fact the thesis that the philosophy of nursing science is based on ideals and universal values, whose respect from the professional ensures high quality in provided care and promotes the nursing work for the benefit of the individual and the society, too.

Key words: Concept of care, meaning of care, love, understanding, touch

Corresponding Author

S. Kotrotsiou, Alexandras 13,

41223, Larissa, Greece

e-mail: skotrots1963@yahoo.gr

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φροντίδα αποτελεί τη βάση της Νοσηλευτικής,^{1,2} επομένως η Νοσηλευτική είναι κατεξοχήν επιστήμη της φροντίδας. Θα πρέπει όμως να γίνει σαφές ότι, η φροντίδα δεν αποτελεί αποκλειστικότητα της Νοσηλευτικής αλλά

και άλλων επιστημών του ανθρώπου. Είναι ένα πανανθρώπινο φαινόμενο, που εμφανίζεται με διαφοροποιήσεις σε όλους τους πολιτισμούς^{3,4}.

Η Νοσηλευτική αφορά παροχή νοσηλευτικής φροντίδας σε ανθρώπους με στόχο την

προστασία και την προαγωγή της υγείας, την εφαρμογή θεραπευτικών μέσων κατά την ασθένεια και την αποκατάσταση καθώς και υποστήριξη για ένα ειρηνικό θάνατο. Ως τέχνη η νοσηλευτική εκφράζεται μέσω των ενεργειών του νοσηλευτή, με επίκεντρο την ανθρώπινη επαφή.^{5,6}

Στη νοσηλευτική περιλαμβάνεται επίσης και η διαμόρφωση πολυεπίπεδων σχέσεων μεταξύ των επαγγελματιών και των ατόμων που χρήζουν ανάγκη φροντίδας. Οι σχέσεις αυτές εξαρτώνται βέβαια τόσο από τις περιστάσεις όσο και από τη προσωπικότητα τόσο του επαγγελματία όσο και του πελάτη.

Μια απειλητική για τη υγεία κατάσταση, και δη η ασθένεια μπορεί να απαιτεί σύνθετη θεραπεία αλλά μπορεί να αφυπνίσει σύνθετα συναισθηματικά, ψυχολογικά και πνευματικά ζητήματα τόσο για τον ασθενή όσο για τον νοσηλευτή.^{7,8,9}

Συχνά είναι σημαντικός ο καθορισμός των στόχων της νοσηλευτικής ως τέχνης με τη χρήση μιας αισθητικής προσέγγισης.^{4,6} Στη καθημερινή πρακτική ο νοσηλευτής πρέπει να ερευνά και να υιοθετεί αξίες και λειτουργίες, οι οποίες αποτελούν την ουσία της νοσηλευτικής ως τέχνη.⁴

Επίσης η νοσηλευτική λόγω του ανθρωποκεντρικού της χαρακτήρα θεωρείται ότι ανήκει στην κατηγορία των επαγγελμάτων εκείνων που χαρακτηρίζονται ως λειτουργήματα. Βέβαια ο χαρακτηρισμός αυτός εκτός του ότι είναι

ιδιαίτερα τιμητικός για επάγγελμα του προσδίδει και μία ιδιαίτερη ευθύνη.⁷

Την ολιστική φροντίδα του ανθρώπου, πρώτος την περίγραψε ο Ιπποκράτης, ενώ την επεξεργάστηκε και την παρουσίασε περαιτέρω στα έργα του ο Πλάτωνας. Αργότερα κατά τη βυζαντινή περίοδο η ολιστική Νοσηλευτική φροντίδα αποκτά βαθύτερη σημασία, επηρεασμένη από την χριστιανική διδασκαλία. Την περίοδο αυτή την φροντίδα αναλαμβάνουν κυρίως μοναχοί και μοναχές ή γυναίκες οι οποίοι φρόντιζαν άτομα που χρειάζονταν βοήθεια είτε στο σπίτι τους είτε σε ιδρύματα όπως νοσοκομεία, γηροκομεία και πτωχοκομεία.^{10,11}

Ένας από τους κλασικούς ορισμούς της Νοσηλευτικής δόθηκε από την Rogers η οποία υποστηρίζει ότι «η Νοσηλευτική έχει σκοπό να υπηρετεί τους ανθρώπους. Η άμεση και επείγουσα ευθύνη την φέρνει αντιμέτωπη με την κοινωνία. Η ποιότητά της εξαρτάται από την επιστημονική θεμελιωμένη γνώση, που υποβάλλει το νοσηλευτικό δυναμικό στην πρακτική και διανοητική ικανότητα κρίσης, με την οποία είναι σε θέση να θέτει αυτή την γνώση στην υπηρεσία της ανθρωπότητας». Η Rogers θεωρεί τη Νοσηλευτική ακαδημαϊκό επάγγελμα, επιστήμη αλλά και τέχνη. Η Νοσηλευτική επιστήμη χαρακτηρίζεται ως οργανωμένο θεμέλιο γνώσης, η οποία αποκτάται με την επιστημονική έρευνα και

τη λογική ανάλυση. Η τέχνη της νοσηλείας θεωρείται ως δημιουργική εφαρμογή της Νοσηλευτικής επιστήμης για την ευεξία των ανθρώπων¹²

Η Perlau όρισε την Νοσηλευτική ως «υπηρεσία προς τους ανθρώπους η οποία ανυψώνει την ίαση και την υγεία με ανθρωπιστικές μεθόδους.

Συγκεκριμένα η Νοσηλευτική για την Perlau είναι μια θεραπευτική διεργασία, η οποία λειτουργεί σε συνεργασία με άλλες ανθρωπιστικές διεργασίες, και παράγει με τον τρόπο αυτό υγεία για όλους.¹³

Παράλληλα η Perlau περιγράφει το διαπροσωπικό μοντέλο σχέσης, το οποίο συντίθεται από τέσσερις αλληλοδιαδεχόμενες φάσεις: 1. Προσανατολισμός, 2. Ταύτιση, 3. Φειδώ και 4. Απόσπαση. Μεγάλης σημασίας είναι η φάση του προσανατολισμού, επειδή λαμβάνει χώρα η αμοιβαία γνωριμία μεταξύ επαγγελματία και ατόμου και αναπτύσσεται η διαπροσωπική σχέση. Και οι δύο πρωταγωνιστές χρειάζονται αυτή τη φάση για να γνωρίσουν τις δυνατότητες και τα όρια στο πλαίσιο της σχέσης φροντίδας. Ο νοσηλευτής μαθαίνει σ' αυτό το διάστημα τις ατομικές ανάγκες και συνήθειες του ατόμου που πρέπει να φροντίσει και αντιστρόφως μαθαίνουν και οι δύο ποιες πράξεις συμπεριλαμβάνει αυτή η φροντίδα¹³.

Η Johnson βλέπει τη Νοσηλευτική ως εξαιρετική εργασία-προσφορά, η οποία συνδυάζει την τέχνη και την επιστήμη. Οι νοσηλευτικές ενέργειες επικεντρώνονται στο άτομο το οποίο προσπαθεί να διατηρήσει ή να επαναφέρει την ισορροπία. Στο μοντέλο της η Νοσηλευτική ορίζεται ως εξωτερική δύναμη η οποία βοηθά το άτομο να κατορθώσει να έχει ισορροπία και σταθερότητα. Επομένως η Νοσηλευτική φροντίδα βασίζεται στην κατανόηση των αντιδράσεων του ατόμου, στις διάφορες αλλαγές και στο άγχος. Η Johnson δηλώνει πως σε αντίθεση με την ιατρική, η Νοσηλευτική ασχολείται με προβλήματα συμπεριφοράς, παρά με τις βιολογικές λειτουργίες¹².

Η Roy περιγράφει τη Νοσηλευτική ως επιστήμη που ενδιαφέρεται για την κατανόηση της διεργασίας της ζωής, η οποία προάγει την προσαρμογή και την υγεία, με σκοπό να επηρεάσει θετικά την υγεία. Έτσι το μοντέλο της προσαρμογής αποτελεί τον οδηγό για την ανάπτυξη της νοσηλευτικής γνώσης και την άσκηση της Νοσηλευτικής. Η Roy πιστεύει ότι η νοσηλευτική διεργασία χρησιμοποιείται για να ενισχύσει την προσαρμοστική συμπεριφορά του αρρώστου¹².

Η King θεωρεί τη Νοσηλευτική ως επιστημονική και επαγγελματική πειθαρχία. Η γνώση των διαφόρων αντιλήψεων χρησιμοποιείται για τη βοήθεια των

Νοσηλευτών, ώστε να λειτουργούν ανάλογα με τους ρόλους τους. Η Νοσηλευτική επικεντρώνεται στην φροντίδα των ατόμων με σκοπό την προαγωγή της υγείας, την διατήρησή της, και την φροντίδα των ασθενών¹².

Θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση προκύπτει ότι η έννοια της φροντίδας είναι πολυδιάστατη. Το κάθε άτομο διαμορφώνει συγκεκριμένη στάση για την φροντίδα ανάλογα με το κοινωνικό πλαίσιο στο οποίο μεγαλώνει, με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις και με το πολιτιστικό περιβάλλον στο οποίο ανήκει.

Το θεωρητικό πλαίσιο της έρευνας βασίζεται τόσο σε επιλεγμένους ορισμούς της έννοιας της «φροντίδας» όσο και σε επιλεγμένες αρχές της διαπολιτισμικής νοσηλευτικής φροντίδας όπως αυτές τις περιέγραψε η Leininger. Η «φροντίδα» αφορά όλες τις δραστηριότητες και τις ανάγκες ενός ατόμου την ικανοποίηση των οποίων αναλαμβάνουν ανάλογα με την περίπτωση οι επαγγελματίες Νοσηλευτές. Από τον συνδυασμό των τεσσάρων εννοιών «υγεία» «άτομο» «περιβάλλον» «φροντίδα» η «νοσηλευτική φροντίδα» προσδιορίζεται ως η ενασχόληση με την ακεραιότητα και την ευεξία του ατόμου, το οποίο βρίσκεται σε διαρκή διάδραση με το περιβάλλον του.¹² Σύμφωνα με την Leininger η Νοσηλευτική φροντίδα

ως φαινόμενο βιώνεται σε όλους τους πολιτισμούς ενώ υπάρχουν ειδικά πολιτισμικά πρότυπα φροντίδας. Στο έργο^{3,4,14} της αναφέρεται ότι:

- 1) Υπάρχει στενή σύνδεση μεταξύ φροντίδας, κουλτούρας και κοινωνικών δομών.
- 2) Η φροντίδα αποτελεί παγκόσμιο φαινόμενο, όμως ο τρόπος και οι διαδικασίες που αυτή εκφράζεται διαφέρουν από πολιτισμό σε πολιτισμό.
- 3) Κάθε νοσηλευτική κατάσταση, περιλαμβάνει ανάγκες και συμπεριφορές φροντίδας οι οποίες είναι πολιτισμικά καθορισμένες.
- 4) Πολιτισμικές διαφορές σε πεποιθήσεις, αξίες και δραστηριότητες φροντίδας, αντικατοπτρίζουν διαφορές στην παροχή νοσηλευτικής φροντίδας.

Οι εμπειρίες που έχουμε αποκομίσει στα πλαίσια των επαγγελματικών μας δραστηριοτήτων τόσο ως επαγγελματίες Νοσηλευτές όσο και ως Νοσηλευτές εκπαιδευτές υπεύθυνοι για την πρακτική άσκηση των φοιτητών στο Νοσοκομείο και σε οργανισμούς της πρωτοβάθμιας φροντίδας υγείας, μας παρακίνησαν να ασχοληθούμε με την εννοιολογική προσέγγιση της φροντίδας και να δούμε την πολύπλευρη διάστασή της. Η προσωπική γνώμη κάθε ατόμου αναφορικά με την φροντίδα και η σημασία που το άτομο της αποδίδει είναι δυνατό να επηρεάσει

στρατηγικές στο σχεδιασμό για συνεχή και εξατομικευμένη νοσηλευτική φροντίδα. **Σκοπός** αυτής της ερευνητικής μελέτης είναι ο εννοιολογικός προσδιορισμός της Φροντίδας και δη το πως αντιλαμβάνονται οι Έλληνες την έννοια της Φροντίδας. Παράλληλα με την εννοιολογική προσέγγιση επιχειρείται και ο προσδιορισμός των δομικών εννοιών που συνθέτουν την έννοια της φροντίδας. Η ερευνητικές μας ερωτήσεις αναφέρονται στο πως αντιλαμβάνεται και πως προσδιορίζει ο ελληνικός πληθυσμός την έννοια της φροντίδας

Μέθοδος

Για να απαντηθούν οι παραπάνω ερευνητικές ερωτήσεις επιλέξαμε τη φαινομενολογική ερευνητική μεθοδολογική προσέγγιση η οποία αποτελεί την παραδοσιακή επιστημονική προσέγγιση στην ποιοτική μεθοδολογία έρευνας και εστιάζει το ενδιαφέρον της στα βιώματα των ανθρώπων σε σχέση με κάποιο φαινόμενο και πως τα άτομα ερμηνεύουν αυτά τα βιώματα.¹⁵ Στην ποιοτική ερευνητική εκτίμηση ο άνθρωπος νοείται στην ολότητά του ως σύνθετη οντότητα, ο οποίος αποδίδει στα προσωπικά του βιώματα ιδιαίτερη σημασία, η προσωπική δε έκφραση των εμπειριών του τον διαφοροποιεί από τους άλλους ανθρώπους¹⁶.

Παράλληλα από τη διερεύνηση της Ελληνικής Βιβλιογραφίας προκύπτει ότι στην Ελλάδα πολύ λίγες ερευνητικές μελέτες υπάρχουν αναφορικά με το παραπάνω θέμα. Η ποιοτική έρευνα αφορά την έρευνα για τη ζωή, τις ιστορίες ή τις συμπεριφορές των ατόμων, την λειτουργία οργανισμών, τις κοινωνικές τάσεις, τις διαπροσωπικές σχέσεις και είναι ιδιαίτερα χρήσιμη εκεί, όπου είναι γνωστά μόνο λίγα για τον τομέα της μελέτης και το συγκεκριμένο πρόβλημα, το περιβάλλον ή την κατάσταση.^{15,16,17,18}

Ο υπό έρευνα πληθυσμός αποτελείται από 7 άτομα, 3 άνδρες και 4 γυναίκες, ηλικίας πάνω από 18 ετών. Η επιλογή των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα έγινε με βάση τα ακόλουθα κριτήρια:

Οι ερωτηθέντες έδωσαν την συγκατάθεσή τους για την συμμετοχή τους στην έρευνα μετά από πληροφόρηση και ενημέρωση για τον σκοπό της έρευνας.

- Ηλικία άνω από 18 ετών
- Δυνατότητα επικοινωνίας
- Δυνατότητα να λάβουν μέρος σε μία συνέντευξη διάρκειας τουλάχιστον μισής ώρας

Στην έρευνα έχουν συμπεριληφθεί και ανάλογα αξιολογηθεί στοιχεία που αφορούν την καταγωγή, θρησκευτικές πεποιθήσεις, κοινωνική και επαγγελματική κατάσταση του υπό έρευνα πληθυσμού. Η συλλογή των στοιχείων έγινε με τη μέθοδο των συνεντεύξεων με ανοικτές ερωτήσεις.

Στόχος ήταν να διερευνηθούν διάφορες προσωπικές θέσεις και εμπειρίες που σχετίζονται με το θέμα αυτό. Η κατάθεση της προσωπικής σημασίας της φροντίδας για τα άτομα είναι σημαντικός παράγοντας αυτής της έρευνας.

Ακολούθησε η ανάλυση των δεδομένων της συνέντευξης σύμφωνα με την τεχνική της ανάλυσης περιεχομένου με την μέθοδο Mayring (περίληψη). Αρχικά έγινε η καταγραφή των προσωπικών καταθέσεων-μαρτυριών του υπό έρευνα πληθυσμού. Ακολούθησε η κωδικοποίηση του υλικού με τη μεταφορά των προσωπικών καταθέσεων του υλικού σε σύντομες γραμματικές προτάσεις/φόρμες (Παράφραση). Έπειτα έγινε η γενίκευση των παραφράσεων σε οριζόμενο αφαιρετικό επίπεδο έτσι ώστε οι γενικεύσεις να αντικατοπτρίζουν το αρχικό υλικό (γενίκευση). Τέλος ακολούθησε η μείωση και ο σχηματισμός κατηγοριών οι οποίες προσδιορίζουν την πολύπλευρη διάσταση του φαινομένου της φροντίδας και δίνουν απάντηση στην ερευνητική ερώτηση.¹⁹

Αποτελέσματα

Από τις απαντήσεις του υπό έρευνα πληθυσμού διαφαίνεται ότι η φροντίδα έχει πολύπλευρη διάσταση η οποία δεν αποτελεί μια στατική, συγκεκριμένη και οριοθετημένη κατάσταση με προσδιοριστικά χαρακτηριστικά και στοιχεία κοινά για όλα

τα άτομα, αλλά μία ανοικτή διεργασία μέσα από την οποία το κάθε άτομο εκφράζεται.

Από την ανάλυση περιεχομένου προέκυψαν οι παρακάτω κατηγορίες:

1. Φροντίζω σημαίνει αγάπη

Ο υπό έρευνα πληθυσμός προσδιορίζει την φροντίδα ως αγάπη:

«Φροντίδα σημαίνει αγαπώ»

Ο προσδιορισμός της φροντίδας ως «αγάπη» αφορά τα άτομα που παρέχουν υπηρεσίες φροντίδας και ιδιαίτερα τους επαγγελματίες υγείας. Χαρακτηριστικά αναφέρονται τόσο στην αγάπη που θα πρέπει να έχουν οι επαγγελματίες υγείας για την εργασία τους όσο και στην έμπρακτη αγάπη που πρέπει να δείχνουν στα άτομα τα οποία φροντίζουν:

«Να αγαπάς αυτό που κάνεις, να μη το κάνεις από αγγαρεία»

«Να αγαπάς τον άρρωστο, να τον προσέχεις σα δικό σου άνθρωπο»

Στην πρώτη περίπτωση «αγάπη για την εργασία», η αγάπη φαίνεται να αποτελεί την λογική συνέπεια μιας ελεύθερης επιλογής ενός ατόμου, η οποία εκφράζεται στη δημιουργική δραστηριότητά του ατόμου, που προγραμματίζει παράγει και παρακολουθεί τα αποτελέσματα της δράσης του:

«Ε... για να το διάλεξες (το επάγγελμα του Νοσηλευτή) σημαίνει πως σ' αρέσει αυτό που κάνεις. Σημαίνει πως το αγαπάς»

Στην δεύτερη περίπτωση «έμπρακτη αγάπη στο άτομο που χρήζει φροντίδας», η αγάπη προσδιορίζεται ως μια κατάσταση δράσης. Εδώ ο υπό έρευνα πληθυσμός προσδίδει στην αγάπη τα χαρακτηριστικά της δημιουργικής και ανιδιοτελής προσφοράς και βοήθειας.

«Να κάνει κανείς, ότι θα έκανε για τον εαυτό του»

Η αναγνώριση της προσφοράς των «φροντιστών» από τα άτομα που χρήζουν φροντίδας και βοήθειας είναι άμεση και εκφράζεται με επαίνους και ευχές. Αναφέρονται στην εργασία των Νοσηλευτών στα Νοσοκομεία την οποία θεωρούν ως την ύψιστη προσφορά προς τον πάσχοντα συνάνθρωπο:

«Ο Θεός να τους δίνει υγεία»

«Αυτό που κάνουν δεν πληρώνεται με τίποτα»

Από τα λεγόμενα του υπό έρευνα πληθυσμού διαφαίνεται ότι οι δύο παραπάνω θέσεις «αγάπη για την εργασία» και «αγάπη για το άτομο» βρίσκονται σε σχέση διάδρασης. Η πρώτη θέση «αγάπη για την εργασία» αποκτά δυναμική και έχει λειτουργικότητα όταν υφίσταται η «αγάπη για το άτομο». Αντίστροφα οποιαδήποτε έμπρακτη εκδήλωση αγάπης των επαγγελματιών υγείας για το άτομο και ιδιαίτερα εκείνου που η κατάσταση της υγείας του τυχόν δοκιμάζεται έχει σημείο αναφοράς την

αγάπη του επαγγελματία για την εργασία του:

«Αν αγαπάς αυτό που κάνεις, αγαπάς και τον άρρωστο»

2. Φροντίδα σημαίνει κατανόηση.

Από τις αναφορές του υπό έρευνα πληθυσμού προκύπτει ότι στην έννοια της φροντίδας εμπεριέχεται και η έννοια της κατανόησης. Στην περίπτωση αυτή οι ερωτηθέντες στην προσπάθειά τους να προσδιορίζουν την έννοια της κατανόησης καταφεύγουν κυρίως σε παραδείγματα και όχι σε έναν συγκεκριμένο ορισμό της έννοιας. Κατανοώ στην προκειμένη περίπτωση σημαίνει αντιλαμβάνομαι τις ανάγκες και τις επιθυμίες ενός ατόμου που χρήζει ανάγκη φροντίδας και φροντίζω να τις καλύπτω:

«Πως να το πω...ε να, να με καταλαβαίνει»

Ορισμένοι ερωτηθέντες αναφέρονται επίσης στην σημαντικότητα της κατανόησης ως προσδιοριστικό στοιχείο της φροντίδας στην περίπτωση ενός ατόμου που η κατάσταση της υγείας του δεν του επιτρέπει να εξωτερικεύσει τις ανάγκες του ή τις επιθυμίες του:

«Τα άτομα που είναι σε κώμα...είναι πολύ σημαντικό να καταλαβαίνει κανείς τι θέλουν».

Επίσης δύο από τους ερωτηθέντες αναφέρουν ότι οι επαγγελματίες υγείας πρέπει να αντιλαμβάνονται την

συναισθηματική κατάσταση ενός ατόμου να την κατανοούν και να το υποστηρίζουν ανάλογα. Και στην περίπτωση αυτή τονίζεται η ανάγκη για συναισθηματική κατανόηση ιδιαίτερα εκείνων των ατόμων που αδυνατούν λόγω της κατάστασής τους να εκδηλώσουν τα συναισθήματά τους:

«Ήμουν αγχωμένος (προηγούμενη μέρα εγχείρησης) ωστόσο δεν έλεγα τίποτε, όσο είχα κόσμο ξεχνιόμουν (εννοεί επισκέπτες, συνοδούς). Να ναι καλά (Ιατρός και Νοσηλεύτρια) μου δώσανε κουράγιο, δεν μ' αφήσανε....Ο Θεός να τους έχει καλά»

3. Φροντίζω σημαίνει πρόληψη.

Στην κατηγορία αυτή ο υπό έρευνα πληθυσμός προσδιορίζει την έννοια της φροντίδας ως μέσο προστασίας της υγείας/ευεξίας ενός ατόμου.

Από τα λεγόμενά τους προκύπτει ότι η φροντίδα αφορά από την μία μεριά την ελαχιστοποίηση όλων εκείνων των δυνητικών παραγόντων που θέτουν σε μια τυχόν δοκιμασία την κατάσταση της υγείας/ευεξίας τους και καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για να την αποτρέψουν και από την άλλη αφορά την διατήρηση της καλύτερης δυνατής κατάστασης της υγείας χρησιμοποιώντας τα μέσα που για τον σκοπό αυτό διαθέτουν.

«Κάνω ότι μπορώ, φροντίζω για την υγεία μου»

Στην περίπτωση αυτή οι ερωτηθέντες αναφέρονται κυρίως σε δύο περιπτώσεις.

Η πρώτη περίπτωση αφορά την μέριμνα του ίδιου του ατόμου για τον εαυτό του. Εδώ το άτομο μετέχει ενεργητικά στη φροντίδα του, προστατεύει τον εαυτό του και προλαμβάνει καταστάσεις οι οποίες θα θέσουν τυχόν σε δοκιμασία την κατάσταση της υγείας του:

«Έ να ...πως λέμε φροντίζω για την υγεία μου, για το φαγητό μου....φροντίζω τέλος πάντων για μένα»

Παράλληλα το άτομο καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια για αυτοφροντίδα. Από τους ερωτηθέντες, ιδιαίτερα εκείνοι που ήταν σε μεγαλύτερη ηλικία θεωρούν βασικό προνόμιο για ένα άτομο την δυνατότητα ικανότητα αυτοφροντίδας ενώ τυχόν απώλεια του αντιμετωπίζεται με εσχατολογική διάθεση:

«Ανάλογα παιδί μου, κάνω ότι μπορώ, προσπαθώ όσο μπορώ να τα κάνω όλα μόνη μου χωρίς βοήθεια»

«...γιατί νομίζεις αγόρι μου είμαι εδώ μέσα (γηροκομείο). Τα παιδιά λείπουν έξω (εξωτερικό). Στο σπίτι μόνη δεν μπορούσα. Δεν με βοηθούν οι δυνάμεις μου. Εδώ τουλάχιστο με προσέχουν»

«ο Θεός να με φυλάει να μη πάθω τα χειρότερα,...τι θα κάνω δεν ξέρω» (μειδίαμα).

Στην δεύτερη περίπτωση ο υπό έρευνα πληθυσμός αναφέρεται στην παθητική

συμμετοχή ενός ατόμου στην φροντίδα του. Ουσιαστικά το άτομο γίνεται αποδέκτης της μέριμνας, της προσφερόμενης φροντίδας από άλλα άτομα ή φορείς. Οι αναφορές τους αναφορικά με την φροντίδα εστιάζονται κυρίως στα προληπτικά μέτρα για την διατήρηση και την προαγωγή της υγείας/ευεξίας τους.

«Έρχονται τα κορίτσια απ' τον Δήμο. (Αναφέρεται στην κοιν. Λειτουργό και τη Νοσηλεύτρια) Μας προσέχουν νοιάζονται για μας. Να είναι καλά»

4. Φροντίζω σημαίνει άγγιγμα.

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται οι αναφορές των ερωτηθέντων αναφορικά με την έννοια της φροντίδας ως άγγιγμα. Στην περίπτωση αυτή αναφέρονται στη σημασία που έχει για τους ίδιους η εκτέλεση μιας νοσηλευτικής πράξης και δη αυτή της βασικής νοσηλευτικής φροντίδας κατά την οποία οι επαγγελματίες «αγγίζουν», «ακουμπούν», περιοχές του σώματός ενός ατόμου:

«Με χτυπούσε στη πλάτη, με έδινε κουράγιο, όλα θα πάνε καλά μ' έλεγε»

Ωστόσο αποδίδουν στο άγγιγμα των παραπάνω περιοχών την έννοια της οικειότητας ενώ το άγγιγμα περιοχών του σώματος που αποτελούν ζώνες-Taboo επισημαίνουν ότι αυτό επιτρέπεται μόνο σε περίπτωση που η εφαρμογή μιας

συγκεκριμένης Νοσηλευτικής πράξης είναι αναγκαία:

«όπου χρειάζεται, ...όχι παντού χωρίς λόγο»

Παράλληλα αναγνωρίζουν στους επαγγελματίες Νοσηλευτές το δικαίωμα να αγγίζουν τις περιοχές αυτές μόνο βέβαια σε περίπτωση που αυτό επιβάλλεται. Στην ερώτησή μας ποιοι επαγγελματίες Υγείας πιστεύουν ότι έχουν το δικαίωμα αυτό αναφέρονται στο Ιατρικό και Νοσηλευτικό προσωπικό:

«Αυτοί (Νοσηλευτικό προσωπικό) και οι γιατροί»

«βλέπεις τη γιαγιά, η (όνομα άρρωστης) δεν είχε κανένα, ήταν μόνη της, όλα (εννοεί βασική νοσηλευτική φροντίδα, καθαριότητα γενετήσιας περιοχής) τα έκαναν οι νοσοκόμες»

Ωστόσο για το Νοσηλευτικό προσωπικό εκφράζουν την επιθυμία για φροντίδα από επαγγελματία του ίδιου φύλου, επιθυμία που δεν φαίνεται ξεκάθαρα να εξωτερικεύουν για το ιατρικό προσωπικό.

«βέβαια έτσι είναι το σωστό, όποτε χρειαζόταν ερχόταν ένα παλικάρι»

«Αν είναι η κόρη μου εδώ δεν φωνάζω κανένα, αλλιώς με βοηθάνε οι νοσοκόμες»

Συζήτηση

Από τις καταθέσεις του υπό έρευνα πληθυσμού προκύπτει ότι η έννοια της φροντίδας έχει πολύπλευρη διάσταση. Οι ερωτηθέντες προσδίδουν στην έννοια της

φροντίδας τα χαρακτηριστικά της αγάπης στην οποία μάλιστα αποδίδουν διττή ερμηνεία. Αγάπη των επαγγελματιών για την εργασία τους και αγάπη για τον συνάνθρωπό τους ιδιαίτερα για εκείνον που χρειάζεται βοήθεια. Παράλληλα διαφαίνεται η επιθυμία για εκπαιδευμένο νοσηλευτικό προσωπικό. Στην βιβλιογραφία η αγάπη χαρακτηρίζεται ως συνισταμένη των εννοιών της φροντίδας, της ευθύνης, του σεβασμού και της γνώσης. Αναφορικά με την παραπάνω διάσταση η Λανάρα αναφέρεται στα χαρακτηριστικά του εκπαιδευμένου Νοσηλευτή όπως αυτά περιγράφονται από την Florence Nightingale. Ανάμεσα στα άλλα αναφέρεται η αγάπη που πρέπει να διαθέτουν οι επαγγελματίες Νοσηλευτές «δια την εργασίαν» και «ενδιαφέρον μετά αγάπης δια τον ασθενή»¹¹.

Η αγάπη ως θεμέλιος δομικός λίθος στην έννοια της φροντίδας ανάγεται στις «ηρωικές αρετές» της Νοσηλευτικής η Νοσηλεύτρια κατά την καθημερινή άσκηση του έργου τους χαρακτηρίζεται «ως ηρωίδα» η δε αγάπη προς τον πάσχοντα άνθρωπο είναι το υψηλότερο ιδεώδες το οποίο κυριαρχεί σ' όλη τη φιλοσοφία της Νοσηλευτικής.

Οι ερωτηθέντες προσδιορίζουν τη φροντίδα ως κατανόηση. Στην περίπτωση αυτή η έννοια της κατανόησης προσλαμβάνει τα χαρακτηριστικά στοιχεία, τους δομικούς λίθους θα λέγαμε που συνθέτουν την έννοια

της ενσυναίσθησης. Βέβαια στη βιβλιογραφία αναφέρεται ότι ο όρος ενσυναίσθηση έχει εκφραστεί χωρίς συνοχή²⁰. Κατά συνέπεια, ο καθορισμός της ενσυναίσθησης είναι δύσκολος και κάπως αυθαίρετος.

Από τα λεγόμενα των ερωτηθέντων φαίνεται ότι η έννοια της ενσυναίσθησης νοείται ως η δυνατότητα ενός προσώπου να αντιλαμβάνεται²¹ και να καταλαβαίνει²² με ακρίβεια τις συγκινήσεις ενός άλλου προσώπου και να μπορεί να διαβιβάζει τις έννοιες των συναισθημάτων σε άλλο πρόσωπο μέσω των λεκτικών και μη λεκτικών συμπεριφορών.^{7,23} Είναι η ικανότητα κάποιου να προβάλλεται στη θέση κάποιου άλλου, προκειμένου να κατανοήσει την εμπειρία του άλλου καθώς θα ήθελε να κατανοηθεί ο ίδιος από κάποιον άλλον. Η ενσυναίσθηση είναι ένας τρόπος απόδειξης της αγάπης, κατανόηση τόσο οικεία που τα συναισθήματα, οι σκέψεις και τα κίνητρα κατανοούνται εύκολα από άλλον. Επίσης οι ερωτηθέντες προσδιορίζουν την φροντίδα ως ασπίδα για την προστασία, διατήρηση και προαγωγή της υγείας. Η διάσταση αυτή της φροντίδας αναφέρεται στα περισσότερα νοσηλευτικά μοντέλα ή νοσηλευτικές θεωρίες. Κατά γενική ομολογία το ενδιαφέρον της νοσηλευτικής εστιάζεται στη διατήρηση και προαγωγή της υγείας και την πρόληψη της αρρώστιας στα άτομα, τις οικογένειες και την κοινότητα.

Πρωθεί την αυτοφροντίδα, την αυτονομία και το σεβασμό της προσωπικότητας των δικαιωμάτων των ανθρώπων, ενώ συγχρόνως οι επαγγελματίες παρέχουν επιμελημένη επιστημονική φροντίδα σε περιπτώσεις αρρώστιας^{11,24}

Φροντίζω σημαίνει για τους ερωτηθέντες αγγίζω. Σχετικά με το άγγιγμα του σώματος, όπως και συγκεκριμένων περιοχών του σώματος ενός ασθενή, στη βιβλιογραφία²⁵ αναφέρεται ότι το προσωπικό εργάζεται σε ένα περιβάλλον, στο οποίο το ανθρώπινο σώμα παρατηρείται με επαγγελματική αντικειμενικότητα. Κανένα μέρος του σώματος δεν θεωρείται ζώνη ταμπού. Αυτό έρχεται σε μεγάλη αντίθεση ως προς την εικόνα της κοινωνίας για το σώμα και το άγγιγμα. Το προσωπικό λαμβάνει ένα είδος άδειας για άγγιγμα, η οποία επικυρώνεται από τον ασθενή. Βέβαια οι ερωτηθέντες προσδιορίζουν με σαφήνεια τα όρια του επαγγελματία Νοσηλευτή αναφορικά με το άγγιγμα και επισημαίνουν την ανάγκη για σεβασμό της προσωπικότητάς τους.

Ωστόσο αναφέρεται ότι με το σωματικό άγγιγμα δοκιμάζονται επικρατούντα κοινωνικά ταμπού, τα οποία βρίσκονται σε στενή αλληλεξάρτηση με τις μορφές μιας σεξουαλικής σχέσης. Η προσβολή των ζωνών αυτών μπορεί να προκαλέσει τόσο στους ασθενείς όσο και στο προσωπικό αμηχανία και σύγχυση.

Αυτό το δυσάρεστο συναίσθημα μπορεί να μειωθεί, εάν συνειδητοποιήσει κανείς, ότι η αμηχανία είναι μία φυσική αντίδραση σε μία κατάσταση, στην οποία τραυματίζονται τα ισχύοντα κοινωνικά ταμπού. Είναι καθησυχαστικό για τους ασθενείς, εάν οι επαγγελματίες συμπεριφέρονται σε τέτοιες καταστάσεις διακριτικά και βοηθούν τον ασθενή να διατηρεί την αξιοπρέπειά του.

Οι επαγγελματίες συνηθίζουν πολύ γρήγορα αυτή την άποψη των επαγγελματιών τους καθηκόντων, θα πρέπει όμως πάντα να συνειδητοποιούν, ότι ο ασθενής βιώνει ένα ρήγμα αφοπλιστικά και δυσάρεστα. Ως προς αυτό οφείλουν οι επαγγελματίες να μεταχειρίζονται τους ασθενείς έτσι, όπως αυτοί οι ίδιοι θα ήθελαν να τους μεταχειρίζονται, εάν βρίσκονταν σε μία παρόμοια κατάσταση²⁵.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Σαπουντζή- Κρέπια Δ., Οι ιστορικές καταβολές της ελληνικής Νοσηλευτικής, Νοσηλευτική 2001, 41(2), 129-137.
2. Σαπουντζή-Κρέπια Δ., Νοσηλευτική: Μια καινοφανής προσέγγιση, Νοσηλευτική 2001, 40 (3), 14-21
3. Leininger M., The phenomenon of caring: importance, research questions and theoretical considerations, In M.M. Leininger (Ed) Caring: an essential

- human need, Clarles B. slack, Thorofane NJ, 1981, pp. 3-15
4. Leininger M., Leininger's theory of nursing: Cultural care diversity and universality, *Nursing Science Quarterly*, 1988, 1,4, 152-160
5. Ραφτόπουλος Β., Ραφτόπουλος Α., Κοτρώτσιου Ε., Παραλίκας Θ. «Προσέγγιση της συμβουλευτικής διάστασης του νοσηλευτή εκπαιδευτή». *Νοσηλευτική*, 42, 1, 97-109 Ιανουάριος Μάρτιος 2003
6. Svensson, H. Stora hoersalen, Designhuset, Lund Institute of Technology, Sweden, June 2003. The Public Transport Preferences of Elderly People. www.empathy.com
7. Arnold E. *Interpersonal relationships*.. 2nd edition, 1995, pgs 110-114
8. Rovithis M. Theory of nursing empathy in King's social system. January-March. 9th issue. *ICUs Nursing Web Journal*, 2002.
9. Nurses' and students' perceptions of care: a phenomenological study. 20 August 2002. VOL 98, No 34. www.psychology.com/psychiatric/care
10. Seidler E. *Geschichte der Medizin und der Krankenpflege*. Stuttgart, Kohlhammer, 1993.
11. Λανάρα Β. *Ηρωισμός και Νοσηλευτική*. Αθήνα, 1977
12. Fawcett J. *Pflegemodelle im Überblick*. Bern, Hans Huber, 1996.
13. Mischo-Kelling M. & Wittneben K. *Pflegebildung und Pflege theorien*. München-Wien-Baltimore, Urban und Schwartzenberg, 1995
14. Leininger M. *Culture Care Diversity and Universality Theory*. 1. International Conference on Nursing Theories. Nürberg, April 1997.
15. Σαχίνη-Καρδάση Α. *Μεθοδολογία έρευνας, εφαρμογές στο χώρο της υγείας*. Αθήνα: ΒΗΤΑ, 2000
16. Strauss A., Corbin J. *Grounded Theory: Grundlagen Qualitativer Sozialforschung*. Weinheim: Beltz, 1996
17. Schilder M. *Türkische Patienten pflegen*. Stuttgart- Berlin- Köln, Kohlhammer 1998

18. Lamnek S. Qualitative Sozialforschung, Band 2. Weinheim, Beltz, 1995
19. Mayring P. Qualitative Inhaltsanalyse Grundlage und Techniken. Weinheim & Basel: Beltz, 1997
20. Lawrence J. Bookbinder, PhD. 2003. Listening and Empathy Responding, Empathy and Listening skills for Intimacy. www.yahoo.com/empathy
21. Coexisting coalitions___chapter 7. www.yahoo.com/empathy/disorders
22. Suzanne L. Therapeutic modes, Psychiatric Nursing. 2nd edition, Philadelphia, N. York, 1996, Pgs 34, 106 – 573
23. McEwen M., Wills E. Νοσηλευτικές Θεωρίες, Αθήνα, ΒΗΤΑ, 2004
24. Roper N., Logan W., Tierney J.A. Die Elemente der Krankenpflege. Basel, Recom
25. Σαπουντζή –Κρέπια Δ. χρόνια Ασθένεια και Νοσηλευτική Φροντίδα: Μια ολιστική προσέγγιση. Έλλην, Αθήνα 1977.